

En Route

Rhea B. Gulin

Sinusukat ko raw ang haba ng mga biyahe ko noon gamit ang mga puno. Walong puno mula Sapang Palay hanggang Tungkong Mangga. Labingwalo mula Sampol hanggang palengke ng Sta. Maria. Sabi ni Mommy, dahil sa bagal kong magbilang noon at sa dalas kong makatulog sa biyahe, siguradong mahaba na ang biyahe kung aabot ng dalawampung puno ang mabibilang ko. At dahil sa mga puno nga nakabase ang pagsusukat ko ng layo ng isang lugar, ang tanong ko raw lagi sa tuwing may aalis sa amin noon “Mga ilang puno ang madaraan mo?”

Ilang taon mula noong huling beses akong nagbilang ng puno para masukat ang haba ng mga byahe ko, matututuhan kong gumamit ng iba’t ibang panukat ng layo. Pero noon, kahit sa puno lang nakadepende ang pagtatala ko ng mga pag-alis, lagi naman kaming nakakabalik.

35 pesos na pamasaha sa FX mula Maynila hanggang Fairview. Sa isang mahabang Facebook post ipinahayag ng matalik kong kaibigan noong high school ang kaniyang kalungkutan sa aking di-umano’y tuluyang paglimot:

*second most painful break up : breaking up with your best friend.
#thefeels.*

Mukhang binura na raw ng Maynila ang lahat ng pinagsamahan namin noon. Kung paanong sabay kami kumain tuwing recess kahit magkaiba kami ng section. Kung paanong lagi ko siyang binibisita sa kanilang klasrum na madalas ay nagiging dahilan ng pagka-cutting classes ko. Kung paanong sinugod ko noon ang lalaking nanloko sa kanya. Kung paanong alam ko ang lahat. Kung paanong akala niya ay alam din niya ang lahat.

Sinubukan raw niyang tiisin ang paghihintay sa akin, pinatawad ang halos apat na taong hindi pagpaparamdam. Naghihintay ng kahit isang text o simpleng Facebook message man lang na magpapakita ni kudlit ng pag-alala. Inakala raw niyang pagkatapos ng internship ko ay magkakaroon na ako ng oras para kumustahin man lang ang pag-aaral niya ngayon o tanungin man lang kung ano na ang nangyayari sa ka-long distance relationship niya. Pero natapos na raw ako sa pag-aaral, nakahanap ng trabaho, at tila unti-unti nang tinutupad ang pangarap bilang isang manunulat, ay wala pa rin daw kahit isang maliit na tangka ng pagpaparamdam.

Halos pumalo ng 68 likes ang post na iyon. Sa pagkakatanda ko, may limang taong hindi ko kilala ang nag-comment ng kanilang simpatiya kasama na rin ang pagpapaalala na naroon sila para damayan siya anumang oras niya kailanganin. Isang comment na puno ng umiiyak na smiley at broken heart na emoji. At ang guro namin noon, sinabi na kumapit lang daw siya at 'wag na 'wag akong susukuan.

Pinilit ko ang sarili kong makaramdam ng lungkot. Alam kong mahal ko ang matalik kong kaibigan na iyon, na isa siya sa mga pinakamahalagang taong naging bahagi ng buhay ko. Alam kong isang malaking pagkakamali ang pananakit sa kanya sa anyo ng paglimot. Pero habang binabasa ko nang paulit-ulit ang Facebook post na iyon, ang tanging nararamdaman ko ay pagkabalisa. Pagkabalisa sa katotohanang kung babalik man ako sa kanya, na gusto ko namang talagang gawin dati pa, hindi na ako ang taong naging matalik na kaibigan niya. Hindi na ako ang taong gusto niyang muling makaalala.

Limang kilometro mula sa dating tinutuluyan kong dormitoryo sa Padre Faura hanggang sa Quiricada kung saan nakatira ang pinakamalapit

kong kaibigan noong unang taon ko sa Philippine Normal University. Isang buong taon kaming nagsama sa isang block section bago nagkahiwalay patungo sa mga piniling konsentrasyon. Isa siya sa mga nakasama ko sa mga eksena ng pagkaligaw sa mga kalye ng Maynila, pero isa rin siya sa mga nagbigay ng payo kung paano ko mahahanap ang sarili ko noong nababagabag ako kung magpapakadalubhasa ba sa Biology, English, o Literature. At noong pinili ko ang Literature sa halip na English sa kabila ng mas nakabababang pagkakakilanlan nito sa PNU, walang kahit anong uri ng panghuhusga akong narinig mula sa kanya.

Pinanghawakan ko ang dahilang marami akong ginagawa kaya hindi ako nakakasama sa mga reunion namin, o iyong pasaglit-saglit lamang na pag-uusap tungkol sa iba't ibang konsentrasyon namin noong nag-aaral pa kami. Marami naman talaga akong ginagawa noong mga panahong 'yon, pero marami rin naman ang mga pagkakataong mag-isa lang akong nakikinig ng iba't ibang kanta sa internet habang umiinom ng ilang tasang kape. Kinumusta ko man lang sana ang negosyo nilang pagtitinda ng baka sa palengke.

Ang naiisip ko noon, siguradong marami rin siyang ginagawa, at siyempre, ayokong makaabala. At aanhin nga naman niya ang isang oras ng walang saysay kong pagkukuwento tungkol sa kung anu-anong mga bagay kung maaari naman niyang gamitin iyon para saglit na makapagpahinga man lang mula sa gabundok na mga gawain?

Dalawampung minutong paglalakad mula Padre Faura patungong San Marcelino kung nasaan ang lumang dormitoryo ko at ang boarding house na tinutuluyan ko sa kasalukuyan. Tinuldukan ng simpleng babay sa mga ka-dormmate ang paglagi ko roon nang halos apat na taon. Walang iniwang numero o kung anuman. Maliban sa mga alikabok sa ilalim ng aking kama noon na kailanman ay hindi ko nagawang linisin.

Sampung oras at labintalong minuto mula Pilipinas patungong Saudi Arabia sakay ng eroplano. Nagsimula ang serye ng paglisan sa pamilya namin noong wala pa ako sa mundo. Sa pamamagitan ng mga retratong nakakalat sa bahay namin, nalaman ko na minsang iniwan ni Papa si Mommy. Sa unang larawan, nakita ko si Papa na tila isang sikat na matinee idol, mestisuhin, nakaputing polo shirt, bagong maong at itinatago ang mga mata sa likod ng isang mamahaling shades. Nakakapit ang kanyang kanang kamay sa isang itim na maleta habang naglalakad papasok sa airport. Sa kanyang pagkakangiti sa kamera, naisip kong mukhang sobrang saya niya sa pag-iwan kay Mommy.

Masaya rin si Mommy sa pag-iwan sa kanya ni Papa, batay na rin sa estilo ng pagkakakuha ng larawan na iyon. Sa laki ng pagkakangiti ni Papa sa kamera, paniguradong nakangiti rin sa kanya ang kumukuha ng retrato.

Ikalawang larawan, nakahubad na si Papa. Kupas at butas-butabas na ang bagong maong na suot niya sa naunang retrato at wala nang shades na nagkukubli sa kanyang mga mata. Sa itsura ng retrato ay halatang hindi alam ni Papa na kinukuhanan siya, kaya hindi niya naisuot ang puting polo shirt at ang ngiting dala-dala papuntang Saudi upang maging trabahador sa isang construction site.

Magkasama na sina Papa at Mommy sa ikatlong larawan. Yapos-yapos nilang dalawa si Ate noong tatlong taong gulang pa lang siya. Bagaman nakakauwi si Papa ng isa hanggang dalawang linggo taun-taon, makikita sa larawan na ilag pa rin si Ate sa kanya. Pero halata na namana ni Ate ang pagkamestiso ni Papa, kung noon ay pwedeng makipagsabayan sa mga matinee idol si Papa, si Ate naman ay pwedeng-pwede nang maging isang child star. Ngunit hindi na maipakita ng naturang larawan ang mga pagkakatulad nila dahil noong kinuhanan sila ng retrato ay sunog na sunog na ang balat ni Papa mula sa pagtatrabaho sa ilalim ng tirik na tirik na araw.

Bukod sa kulay ng balat, makikita rin sa mga larawan ang unti-unting pagpayat ni Papa. Malamang ay dahil sa pagsisimula niyang manigarilyo o sa matinding pagtitipid para mabili ang organ na regalo niya sa amin ni Ate. Halos hindi na siya iyong matinee idol na umalis patungong Saudi; bumalik siya bilang isang malakas na lalaking hindi natibag ng mga taon ng pag-iisa. Lahat para sa pamilya.

Hindi ko alam kung sinadya ba ng tadhana pero ipinanganak akong payat ang pangangatawan, at kung tumaba man ay payat pa rin sa mata ng

nakararami. Ako ang pinakapayat sa amin. Ang kaputian din ng balat ko, hindi kasing sigla katulad ng kay ate at sa nakababata kong kapatid. Puting-putlain daw sabi nila. Parang nahulma rin ako sa bagong anyo ni Papa.

11,138 km mula Pilipinas hanggang Canada. Inakala ko noon na ang mga naglalakihang electric posts at naghahabaang electric wires ang nagkokonekta sa Pilipinas at iba pang bansa tulad ng Canada. Ang pagdating ko sa mundo ay ang siyang pagbalik naman ni Papa kay Mommy; pero hindi nagtagal, sina Lolo at Lola naman ang umalis. Ang naaalala ko na lang ay pumunta kami ni Mommy sa Pizza Hut na malapit sa bahay namin at kahit naubos ko na ang isang buong pizza ay nanatili pa rin kami sa restaurant na iyon. Pagbalik ko ng bahay ay ipinaliwanag sa akin ni Mommy na umalis na sina Lolo at Lola para magtrabaho sa Canada.

Akala ko, direktang nakakonekta ang Pilipinas sa Canada kaya ganoon na lang kabilis nakaalis sina Lolo at Lola nang hindi ko nalalaman. Noong nakakita ako ng mga malalaking electric post na may mahahabang electric wires, inisip kong ang mga iyon ang nagdurugtong sa Pilipinas at Canada. Tuwing may nadadaan kami ni Mommy na mga electric post ay kumakaway ako sa pag-aakalang makikita ako nina Lolo at Lola. Isang beses, napansin na ni Mommy ang ginagawa ko kaya ipinaliwanag niya na sa akin na malayo ang Canada sa Pilipinas at hindi ang mga electric wire ang nagkokonekta sa kanilang dalawa. Aniya'y hindi sila naglakad sa mga electric wire na iyon at lalung-lalong hindi sila pumasok sa loob ng mga electric post para makapunta ng Canada. Sumakay sila ng eroplano at lumipad sa langit.

Sinunod ko si Mommy, tinigilan ko na ang pagkaway sa mga electric post. Kaya sa tuwing may dumaraan na eroplano ay isinisigaw ko ang mga gusto kong sabihin kina Lolo at Lola, lalung-lalo na ang mga gusto kong pasalubong sa pag-uwi nila.

Unang beses kong makilala ang globo at mapa nung Grade 2 ako. Ipinaturo ko agad kung nasaan ang Pilipinas at nasaan ang Canada. Dahil halos isang dangkal ko lang naman ang distansiya ng Pilipinas at Canada sa globo at mapa, naisip kong tama naman pala ako, magkalapit lang naman

silahit walang direktang pagkakakonekta. Lalo akong nabagabag kung bakit hindi magawa-gawang bumisita man lang nina Lolo at Lola tuwing kaarawan ko. Dumating sa punto na naisip ko nang baka ayaw na nila sa akin dahil sa sobrang kulit ko. Kumpara kasi kay Ate, hindi hamak na mas matigas ang ulo ko at mas marami akong ginagawang kalokohan. Mas malimit din akong sumasagot at nangangatuwiran tuwing sinasabi nilang mali o hindi pwedeng gawin ang isang bagay. Nasa ikatlong baitang na ako sa elementarya noong naunawaan ko ang layo ng Canada at Pilipinas. Malayo naman pala talaga sila sa akin, bahagya akong napanatag na hindi naman pala talaga sila galit sa akin.

Napagtanto ko, sa pagpasok ko sa high school, na matagal-tagal pang hindi makakabalik sina Lolo at Lola. Doon ko lubos na napag-aralan ang mga naglalakihang karagatan na naglalayo sa akin at sa kanila. Hanggang sa panahon na iyon ay tumitingala pa rin ako sa langit sa pag-asang baka ang dumaraang eroplanong iyon ay sakay-sakay silang dalawa, pauwi na, at sosorpresahin ako sa aking pagtatapos ng high school nang may ilang karangalan. Pero hindi ko na sinisigaw ang mga gusto kong sabihin sa kanila, dahil wala na. Hindi ko na gusto ng kahit anong pasalubong noon. Ang gusto ko na lang, bumalik sila kahit paano.

Nakuntento na ako sa pagtawag-tawag nila linggu-linggo at sa paggamit ng Skype tuwing may mahalagang okasyon noong nagkolehiyo ako. Hindi ko na pinapansin ang mga electric post na inakala ko noong tanging nagkokonekta sa akin at kina Lolo at Lola.

Sampung oras at labintatlong minuto mula sa Pilipinas patungong Saudi Arabia sakay ng eroplano. Sa muling pagkakataon. Hindi pa man din nakakabalik sina Lolo at Lola mula sa Canada ay may isa na namang umalis kasabay naman ng paglaki ng nakababata kong kapatid. Maglilimang taon nang nagtatrabaho si Ate bilang isang medical transcriptionist dito sa Pilipinas at kahit kailan ay hindi pa niya naramdaman ang ginhawang inakala niyang makukuha niya sabay ng pagtatapos sa kolehiyo. Kinailangan niyang magtrabaho sa Maynila dahil hindi sapat ang provincial rate para mapag-aral ako sa kolehiyo at para matustusan din ang pagpasok ng bunso namin sa paaralan, lalo

na't naipatupad na ang K-12 na lalong magpapahaba at magpapamahala ng pag-aaral niya. At dahil sa tingin niya ay mas mapapamahala siya kung mamamalagi siya sa Maynila dahil sa pamumuhay sa siyudad, pinili niyang mag-uwian. Bukod sa wala siyang sapat na panggastos upang mapagbigyan ang sarili niya kahit paano sa mga kakarampot niyang luho ay wala rin siyang oras para sa sarili dahil kaliwa't-kanan ang pag-overtime niya para madagdagan kahit paano ang maliit niyang suweldo. Hindi na siya nakatiis at noong may oportunidad siyang nakita para maging isang medical transcriptionist sa Saudi ay agad niya itong kinuha nang walang kaabog-abog.

Hindi tulad ng mga nakaraang serye ng paglisan ay may direkta akong alaala sa pag-alis ni Ate. Hindi ko nalaman ang pangyayaring ito sa pamamagitan ng mga retrato at hindi rin ako inilayo patungo kung saan para hindi masaksihan ang pag-alis niya. Bagaman hindi ako nakasama sa paghatid sa kanya, nakatago pa rin hanggang ngayon ang mga huling text niya sa akin habang nasa Pilipinas pa lang siya; bago siya sumakay ng eroplano at pumanaog din papalayo tulad nina Papa, Lolo at Lola.

Napalabnaw ng teknolohiya kahit paano ang pagkakalayo namin ni Ate dahil sa regular naming pag-uusap sa Facebook at iba pang mga social networking site. Sa mga oras na ito, pinaguusapan namin kung paanong ngayon ay marunong na siyang magluto at ako naman ay mahusay nang maglaba. Dalawa sa maraming mga bagay na hindi namin nagagawa noong hindi pa kami umaalis sa poder nina Mommy at Papa.

Apatnapu't limang kanta ng Up Dharma Down, Ang Bandang Shirley, Eraserheads, Paramita at Imago ang madalas kong kasama sa mahabang byahe mula Maynila patungong Bulacan. Halos kada tatlong linggo na lang ako kung umuwi. Habang nagkukuwentuhan kami nina Mommy at Papa tungkol sa plano naming magbakasyon sa Baler, Aurora, nagulat ako nang marinig ko ang pagtawa ng kapatid ko sa kanyang pinapanood na cartoons. Sanay na ako sa malakas niyang paghalakhak, iyon ang minsang gumigising sa akin sa umaga tuwing bakasyon, ang ikinabigla ko ay kung gaano na kalalim at kabuo ang boses niya. Pinuntahan ko siya at sinabihan na ikuwento sa akin ang pinapanuod niya, tumayo siya sa harap ko at doon

ko lang napagtanto na halos magkasingtangkad na pala kami.

Ang pagtangkad ng bunso kong kapatid ay siya ring pagsulpot ng mga naglalakihang gusali, iba't ibang modernong pamilihan, at isang damakmak na subdivision sa Sapang Palay. Unti-unti namang lumiliit ang porsyento ng mga lugar na magpasahanggang ngayon ay nababalot pa rin ng mga nagtataasang puno. Hindi na ganoon kapresko ang hangin, kaya tila ilog na kung umagos ang pawis sa aking katawan.

Dalawampu't walong milya sa pagitan ng Bulacan at Maynila. Hindi ko man lang ma-text ng “Kumusta ka na?” ang mga dati kong kamag-aran noong high school. Hindi sa hindi ko kaya, ngunit hindi ko lang masagot ang tanong na “Bakit pa?”

Malamang ay hindi ko na rin mababalikan ang matalik kong kaibigan noong high school. Base pa rin sa kanyang Facebook account na paminsan-minsan ay binibisita ko, magkaiba na ang galaw ng mga buhay namin. Gising siya sa gabi at tulog sa umaga, naging isa sa libo-libong Filipinong tila ginawang bampira ng iba't ibang international call center companies dito sa Pilipinas. Tulad nina Lolo, Lola, at Ate na nasa ibang bansa, hindi na magkatagpo ng mga oras namin kahit nasa iisang bansa lang naman kami.

70 pesos na pamasaha sa bus mula Maynila patungong Bulacan. Napansin kong tila lalong lumalakas ang pakikinig ni Papa ng TV. Pinapagalitan ko siya at sinasabing baka mabingi na rin ang nakababata kong kapatid dahil lagi silang sabay manuod. Sa bawat pag-uwi ko rin ay agad na sinasabi ni Mommy na buksan ko ang hotspot ng cellphone ko dahil makiki-internet siya. Isa na siya sa mga laging nauunang mag-like at mag-comment sa mga post ko sa Facebook gayong halos noong nakaraang taon ay hindi niya mabuksan ang regalo sa kanyang tablet ni Papa dahil sa sobrang pagkalito. Pero kung anong bilis niya sa pag-like ng bago kong selfie ay siyang bagal niyang nakalakad palabas ng bahay noong tinawag ko siya para silipin ang bangkay ng nasagasaan naming asong si Hotdog.

Dalawampu't limang hakbang mula sa bahay namin patungo sa bahay ng mga pinsan ko. Kasama kong naglakad sina Mommy at Papa papunta sa lamay ng Uncle ko. Tanggap na naming lahat na mangyayari iyon, matanda na rin naman talaga siya at makailang beses nang na-stroke, kaya ang dapat na malungkot na pakikiramay ay naging masayang reunion naming magkakamag-anak. Ayos lang naman din sabi ng pamilya niya, iyon naman daw talaga ang gustong mangyari ni Uncle.

Marami na talagang nagbago sa buong pamilya namin. Kaming dating mga batang pinapasayaw tuwing Pasko at bagong taon, ngayon ay may mga trabaho na. Sina Papa at iba ko pang mga tito na dati ay parang mga dragon kung manigarilyo habang nag-iinuman, ngayon ay mga stick-o na lang ang ipinapasak sa bibig habang nagkakape. Hindi na raw kaya ng katawan nilang lahat ang mga bisyo. Sina Mommy at iba ko pang mga tita, medyo pili na ang mga pinag-uusapan dahil sa maraming bagay na nangyari dati.

Pero ang napansin ko talaga, iyong pamangkin ko sa isa kong pinsan, ang pinakabata sa aming magkakamag-anak. Kilala ko siya, pero siguro ay hindi niya ako kilala dahil madalang naman akong umuwi. Malamang ay naaalala lang niya ang mukha ko sa paminsan-minsang pagkakasalubong sa daan o sa malimit na pagkakasabay sa tindahan, pero hindi kung sino ako.

Maingay na bata ang pamangkin kong iyon. Kanta nang kanta. Sayaw nang sayaw. Nanghihimasok sa usapan ng mga matatanda. Kumportable siya kahit kanino, kahit nga sa akin ay hindi siya nahihiya kahit hindi niya ako masyadong kilala. Halos lumaki kasi siya sa puder ng lahat ng mga tita at tito ko. Naghahalinhingan kung sino ang pwede mag-alaga sa kanya, hanggang noong nakaraang taon ay napagpasiyahan na ng isa kong tita ang maging “official and honorary” yaya niya. Ang mama niya kasi, kasalukuyang nasa Abu Dhabi, nagtatrabaho para sa kanilang dalawa.

Napansin ng isa kong tita ang pagkakatitig ko sa pamangkin ko. “Para siyang ikaw, ‘Day. Ganyan ka rin non ‘e. Ganyang-ganyan.”